

det gjør mig ondt derhos at maatte sige, at flere mere benyttede sig af Sagen til deraf at skaffe sig selv Indtægter end stræbte efter at skaffe Huusmændene Ret — paa kjendtes endelig Processen den 1ste December 1862 ved Høiesteret, og Udfaldet blev, at Huusmændene erkjendtes berettigede til Andeel i disse Udmærksjorder. Under Sagen var det tilfulde oplyst, at Huusmændene til alle Tider havde haft en ligesaa fuldstændig Brugret som Hartkornseierne, og at denne ingenfinde var bleven dem beskribt. Ved Høiesteretsdommen fik de altsaa Ret, forsaavidt som det blev godtgjort, at de havde Ret til Andeel i Udmærksjorderne, men hvor stor denne Andeel skulde være, og hvorledes den skulde komme dem tilgode, blev ikke afgjort. Det var derfor kun ufuldstændigt, de bleve hjulpsne ved denne Høiesteretsdom. Smidlertid var der i det lange Aaremaal af 12 Aar, som vare forløbne siden 1850, foregaaet mange Handeler med de allerede specielt udflistede Lodder, og disse Handeler vare foregaaede i god Tro, thi Amtshuset paa Bornholm, som jo handler paa Regjeringens Vegne, havde for de udflistede Sognes Vedkommende bekjendtgjort, at nu var Udmærksjorden udflistet, og nu kunde Lodseierne tage den i Brug. Man troede altsaa, at man lovligt kunde købe disse Lodder, og mange yngre Huusmænd og især Tjenestefolk, som havde en lille Capital, og som vilde sikke sig en selvstændig Stilling, købte smaa Lodder navnlig ved Strandkanten, byggede sig Huse derpaa og erhvervede sig saaledes en lille Eiendom. Disse Handeler dreves med endnu større Tillid, da Underretsdommen for Aaker Sogn var falden i 1855 og havde givet Hartkornseierne Medhold. Tilliden blev først svækket, efterat Overretsdommen i samme Sag var falden i 1859, hvilken Dom saa senere stadfæstedes ved Høiesteretsdommen af 1ste December 1862. Sagen vilde derfor være meget forviklet, hvis det Hele nu skulde gaae om igjen. Dette foranledigede Regjeringen til i 1863 at forelægge et Lovforslag, som paa lidt nær var det Samme, som nu atter foreligger. Landssthinget forfastede desværre dengang Forslaget med 21 Stemmer mod 21. En Deel af de Herrer, som dengang stemte imod Samme, gjorde det, fordi de meente, at det var No-

get, der henhørte under Rettens Omraade, og at det altsaa var en Sag, der skulde afgjøres ved Domstolene og ikke her. Jeg skal imidlertid gjøre opmærksom paa, hvor uhyre indviklet Sagen vilde være, hvis denne Udvei skulde følges, og hvormange Processer der saa maatte føres, ja hvor umuligt det efter min Mening vilde være at tilendebringe Sagen ad den Wei. Der maatte i saa Fald vistnok anlægges Sag i hvert enkelt Sogn for at faae Forholdet bestemt i alle disse; der maatte vistnok ogsaa tages særskilt Dom for, hvilken Andeel enhver Beboer skulde have. Der maatte dernæst tages Dom for, om det skulde være de Beboere, som nu for Tiden opholde sig der, eller de, som opholdt sig der paa den Tid, da Dommen faldt, eller om det muligt skulde være dem, som boede der paa endnu et andet Tidspunkt, hvilke hiin Andeel skulde tilkomme. Der kunde nemlig ogsaa være Spørgsmaal, om denne Andeel ikke maatte tilkomme de Huusmænd, som boede paa Bornholm i 1832, da Kongen bestemte, at Fællesskabet skulde hæves, eller dem, som boede der i 1842, da det ved kongelig Resolution blev fastsat, hvor stor en Deel der skulde tilfalde Sognene, eller dem, der boede der i 1852, da hiin Proces begyndte, eller dem, som boede der i 1862 ved dens Slutning. Hvis nu et af disse tidligere Tidspunkter ansaaes som det afgjørende, skulde det da atter undersøges, hvilke Beboere vare der paa den Tid, kort sagt, det forekommer mig, at Sagen vilde fordre en uendelighed af Processer og kræve en uendelig lang Tid, for ad denne Wei at kunne ordnes, og imidlertid vilde disse 11,500 Tdr. Land ligge hen i deres gamle Tilstand og uden Cultur. Men nu sætter jeg, at man muligt dog bestemte sig til, at denne Wei skulde følges; jeg sætter, at man langt om længe dog endelig kom til det Resultat, at nu vilste man, hvorledes man skulde ordne de antydede Spørgsmaal — skjøndt der endda altid vilde blive rigelig Anledning til Processer mellem de Enkelte —, hvad skulde man saa gjøre med de Eiendomsdealer, jeg før nævnte? Skulde saa de nuværende Besiddere, som maaskee have købt disse Lodder paa tredje og fjerde Haand, eller som maaskee have arvet dem, — skulde de fratræde dem? Skulde